

УДК 336.7

ФОЛЬТОВИЧ Діана Русланівна

здобувач вищої освіти факультету управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна
ORCID ID: 0009-0007-4127-834X
e-mail: foltovichjna@gmail.com

БЛАЩУК-ДЕВ'ЯТКІНА Наталія Зіновіївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна
ORCID ID: 0000-0003-1860-3929
e-mail: blashchuk-devyatkina@lnu.edu.ua

**ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО
БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Кредитування малого та середнього бізнесу - це складний процес, який має свої особливості та потребує уважного підходу. Для таких підприємств важливо мати доступ до фінансових ресурсів за вигідними умовами, але часто зустрічаються обмеження і ризики, які необхідно враховувати. Також малі та середні бізнеси можуть потребувати не лише грошової підтримки, але і консультацій з управління та розвитку. Під час війни кредитування малого та середнього бізнесу набуває ще більшого значення та має свої особливості. Воно стає частиною економічного механізму, який спрямований на підтримку внутрішнього виробництва, збереження робочих місць та загальний економічний розвиток країни в умовах війни. У таких умовах кредитування малого та середнього бізнесу може мати на меті не лише забезпечення їхньої фінансової стабільності, а й підтримку виробництва важливих товарів і послуг для потреб оборони, а також реконструкції після руйнувань. З іншого боку, війна зазвичай супроводжується економічними труднощами, що може призвести до скорочення кредитних ресурсів та посилення кредитних ризиків. Тому важливо, щоб уряд та фінансові установи вживали заходів для збереження доступності кредитів для малих та середніх підприємств у цей важкий період. У роботі охарактеризовано інструменти підтримки малого та середнього бізнесу в період воєнного стану в Україні. Визначено переваги та недоліки банківського кредитування для малого та середнього бізнесу. На основі цього виділено особливості кредитування малого та середнього бізнесу в умовах війни. Досліджено загальну динаміку обсягів кредитування за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%». Проведено оцінювання динаміки кредитування малого та середнього бізнесу в Україні з початку війни. Розглянуто топ-5 найбільших вітчизняних банків, які прокредитували середній бізнес в Україні протягом 2022 року. Здійснено аналіз кредитування малого та середнього бізнесу в Україні протягом 2019-2022 рр, та порівняння відсоткових ставок за якими вони отримували кредитні ресурси протягом аналізованого періоду.

Ключові слова: кредитування, МСБ, бізнес, відсоткова ставка, Доступні кредити 5-7-9, кредитування комерційними банками, кредитні ресурси, кредит.

JEL classification: G11; L60; M21

DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2024.2.82.91>**1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У
ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК
ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ
ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

Малий та середній бізнес має важливе значення під час війни з кількох причин. Ці суб'єкти господарювання створюють значну частину робочих місць і вносять суттєвий

вклад у економіку країни. Підтримка їх фінансуванням допомагає зберегти робочі місця та збалансувати економічну активність. Малі та середні підприємства часто є джерелом інновацій та розвитку нових технологій. Їхні ідеї та проекти можуть сприяти економічному відновленню та підвищенню конкурентоспроможності країни навіть у складних умовах війни. Крім того, підтримка малого та середнього бізнесу відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної стабільності, оскільки ці підприємства часто є основним джерелом доходу для місцевого населення. Кредитування цих підприємств у воєнний період є необхідним для збереження економічної активності, збалансування суспільства та підтримки інноваційного розвитку. У зв'язку з цим питання аналітичних досліджень особливостей кредитування малого та середнього бізнесу стає особливо актуальним у сучасних умовах війни.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження кредитування малого та середнього бізнесу здійснювали такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Волкова Н.І. та Свірідова К.Д., Жежерун Ю.В. та Бартош О.М., Маслак О.І. та Квятковська Л.А., Сараєва І.М. та Носова Н.І., Садковські В., Тимченко О.І., Жирій К., Карлюка Д., Микиша А., Руда О. Л., Садовничий В., Сисоєнко І., Н. Бех, В. Кміть, А. Падура, Л. Соколова, О. Манакова, В. Дикань, Швайко М., Шварц Д., Бергер А.Н. та Удел Г., Тривато Г. та Альфо М., Ющук С. і Ясьонек М. та інші. Такі вчені як О. Барановський, Б. Варналій, Г. Васіна, Л. Воротіна, А. Гринюх, М. Дем'яненко, І. Максименко, А. Мельник, В. Турчак, В. Черняк та інші приділили свої дослідження проблемам розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Нові виклики, загрози та перспективи, що відкриваються перед бізнесом в Україні в умовах війни вимагають посилення наукових досліджень в сфері кредитування малого та

середнього бізнесу, що актуалізує дослідження у даному напрямку.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є особливості кредитування малого та середнього бізнесу в умовах війни та оцінка його стану.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Малий та середній бізнес являє собою важливу складову економіки кожної країни. У західних державах, вони забезпечують понад 70% валового внутрішнього продукту та надають робочі місця понад 60% населення. Такі підприємства конкурують на ринку, що сприяє підвищенню якості товарів та послуг.

За останні кілька років розвиток малого та середнього підприємництва в Україні супроводжується негативними факторами, такими як світова криза, спричинена пандемією COVID-19, та повномасштабне вторгнення Росії. Це прямо вплинуло на ефективність та успішність їх діяльності, обмежуючи можливості розвитку. Оскільки бізнес-структури не мають достатньої кількості фінансових ресурсів для подолання труднощів, пов'язаних з кризою, вони стають особливо вразливими та потребують різних видів фінансування. Найпопулярнішим з них є кредитування.

Кредитування - це необхідна складова для розвитку підприємництва, модернізації основних засобів бізнесу та задоволення споживчих потреб населення. Це ключовий фактор економічного зростання та основне джерело доходів для фінансових установ. Кредитування тісно пов'язане з загальними потребами виробництва в країні.

Україна стикається зі значними загрозами через війну, що суттєво змінило хід ділової активності та стан економіки. У цих умовах реалізація різноманітних заходів та програм на підтримку суб'єктів малого та середнього бізнесу стає надзвичайно важливою для забезпечення їх стійкості.

Розглянемо інструменти підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ) в період воєнного стану в Україні (табл.1).

Інструменти підтримки МСБ в період війни в Україні

Інструменти та заходи	Характеристика
Релокація підприємств	Мінекономіки з перших тижнів війни реалізує програму з релокації українських підприємств, що перебувають на території бойових дій. Подати заявку на переїзд можна через майданчики системи «Прозорро.Продажі». До програми може долучитися будь-яке підприємство з регіонів, що постраждали від бойових дій. Після схвалення заявки, бізнес отримає пакет державної підтримки. З початку війни і станом на 01.10.2023 в Україні за програмою релокації бізнесу в більш безпечні регіони переїхало 840 підприємств. З них 667 вже працюють на новому місці.
Розширення механізмів фінансування	Україна отримає грантові кошти у розмірі 0,4 млн євро та кредитні фонди у розмірі 7 млн євро від Кредитної установи для відбудови (KfW, Німеччина) для реалізації проекту «Рефінансування енергоефективних інвестицій малих та середніх підприємств України через фінансовий сектор». Це продовження спільного проекту з KfW, який сприяв створенню системи кредитування українських МСП в національній валюті, фінансованої Європейським Союзом для компенсації збитків від курсової різниці. Цей проект дозволив надати фінансування МСП на суму понад 1 млрд гривень. Уряд України залучить цей кредит на 30 років з 10-річним пільговим періодом, а Фонд розвитку підприємництва направить його через банки-партнери на фінансування МСП в національній валюті, щоб допомогти їм здійснювати інвестиції в енергоефективні заходи в умовах воєнного стану.
Фінансова підтримка з боку держави.	Запровадження програми «Доступні кредити 5-7-9%»
Перерозподіл покриття боргових зобов'язань сільгоспвиробників	Кабінет Міністрів України скоротив обсяги державних гарантій для деяких банків-кредиторів, які були надані у 2021–2022 роках. Вивільнені ліміти державних гарантій перерозподіляться для часткового покриття боргових зобов'язань з портфелем кредитів чотирьох банків-кредиторів, які надають кредити суб'єктам господарювання мікропідприємництва, малого та/або середнього підприємництва в Україні
Поліпшення умов розвитку для індустриальних парків	15 липня 2022 р. Президент України підписав прийняті в другому читанні 21 червня законопроекти № 5688 та № 5689 про додаткові податкові та митні пільги для індустриальних парків
POWER BANKING	Створено спільну банківську мережу POWER BANKING, що працюватиме навіть в умовах блекауту. Регулятор разом із системно важливими банками України розробили рішення, що стало спільною відповіддю на виклики, спричинені масованими ракетними обстрілами. Банки стали складовою частиною проекту української влади із забезпечення незламності та безперервності надання банківських послуг в умовах енергетичного терору.

*Сформовано автором за джерелом [1].

Рис. 1. Переваги та недоліки банківського кредитування для малого та середнього бізнесу (МСБ)
 *Сформовано автором за джерелом [2].

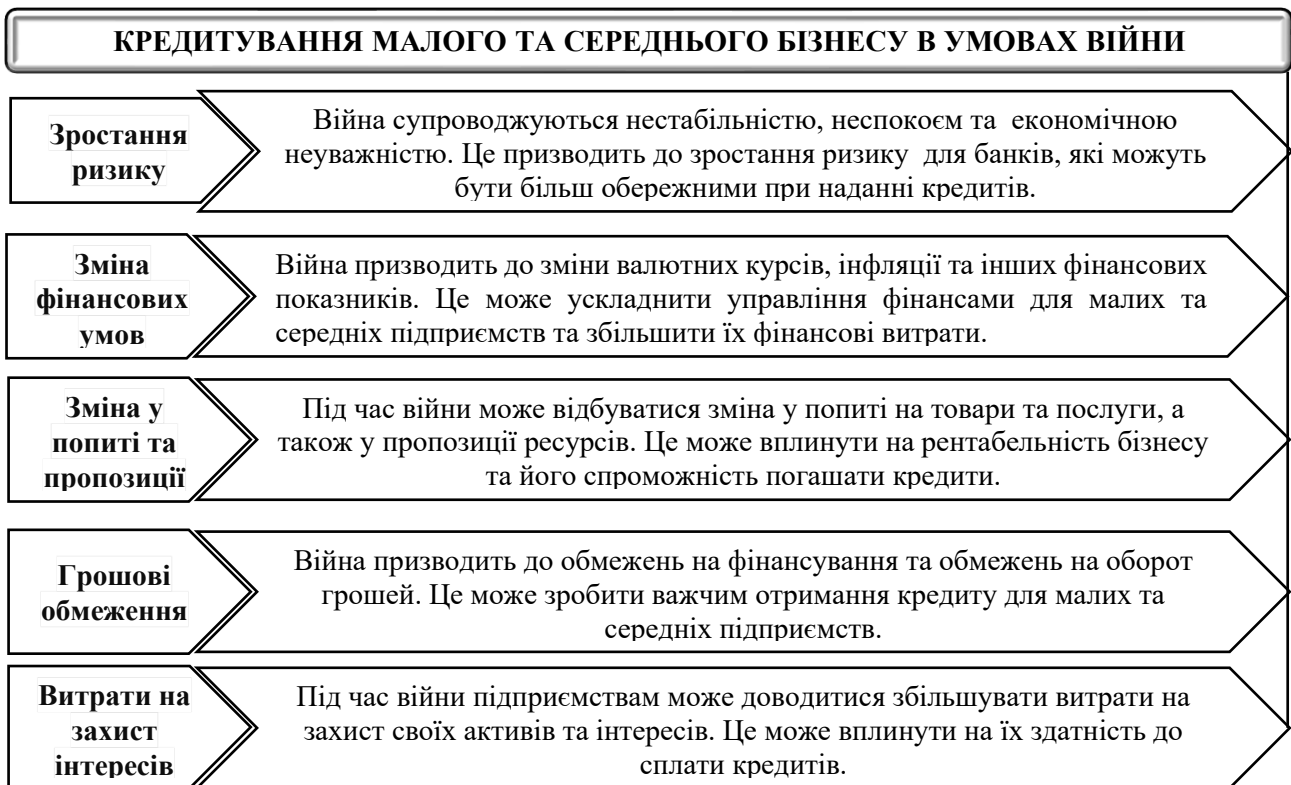

Рис.2. Особливості кредитування малого та середнього бізнесу в умовах війни

*Сформовано автором за джерелами [2.3].

Хоча ситуація в країні змінилася через військові дії, необхідно швидко адаптуватися до нових реалій, зберігаючи функціонування бізнесу. Багато підприємств, особливо ті, що знаходяться в епіцентрі конфлікту або на тимчасово окупованих територіях, зазнали повних або часткових руйнувань і втрати своїх клієнтів та ресурсів.

Однак, навіть за таких умов, важливо відновлювати діяльність підприємств для забезпечення життєздатності країни. Це можливо шляхом впровадження різних державних програм підтримки вітчизняного бізнесу. Крім того, важливо правильно вибирати форму фінансування для різних цілей підприємства, будь то поточна діяльність або розвиток, і використовувати можливості міжнародної фінансово-кредитної допомоги або грантового фінансування для реалізації інноваційних проектів.

Кредитування, як одна з найпоширеніших форм фінансування МСБ має позитивні та негативні сторони (рис.1.).

Війна несе за собою серйозні загрози та ризики для МСБ у сфері кредитування. Це проявляється через ряд особливостей (рис.2).

Враховуючи ці особливості, банки та інші кредитори можуть вимагати додаткових гарантій та перевірок перед наданням

кредитів малим та середнім підприємствам у період війни. Також можуть розвиватися спеціальні програми кредитування або державні ініціативи, спрямовані на підтримку бізнесу в умовах війни.

З початку війни, ситуацію в сфері фінансування діяльності підприємств додатково ускладнює криза кредитування, що виникла внаслідок значного зменшення активності банків на відповідному ринку. Зростання кредитних відсоткових ставок та введення обмежень щодо надання кредитів, разом із збільшенням вимог до забезпечення, призвели до значного зменшення обсягу банківських ресурсів, доступних для малого бізнесу. Ці ресурси, які раніше активно використовувалися для фінансування операцій та розширення виробництва, тепер стали менш доступними.

У таких умовах дуже важливими стають державні програми підтримки юридичних осіб, оскільки через такі заходи уряд країни допомагає зберегти функціонування бізнесу та збільшує доходи бюджету. Такі програми також дозволяють забезпечити подальшу активність підприємств, яка, в умовах війни, значно зменшилася.

У 2020 році Урядом України була запроваджена програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка стала ключовим інструментом

фінансування для суб'єктів малого та середнього бізнесу, щоб надати антикризову підтримку під час карантину в 2020-2021 роках та під час повномасштабних військових дій в 2022 році. Протягом часу дії програми уряд кілька разів вносив корективи до неї.

На початку, метою програми було фінансування інвестиційних проектів бізнесу, а головним критерієм для участі було створення нових робочих місць. Наприкінці програма розширила своє покриття, включаючи можливість рефінансування кредитів за нижчими або навіть нульовими відсотковими ставками. Цей крок допоміг запобігти кризі неплатежів у банківському секторі під час кризи, спричиненої пандемією Covid-19.

Протягом повномасштабної війни у 2022-2023 роках, Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» стала надзвичайно важливою для корпоративного фінансування підприємств, особливо в контексті сповільнення банківського кредитування на ринкових умовах. Наприкінці грудня 2023 року, приблизно 40% чистого гривневого кредитного портфеля українських банків склали кредити за пільговими ставками, наданими в рамках цієї програми. Згідно з висловлюванням голови Фонду розвитку підприємництва, протягом часу повномасштабної війни, 90% нових кредитів для бізнесу були видачі в межах цієї Програми.

Розглянемо загальну динаміку обсягів кредитування за даною Програмою (рис. 3).

Упродовж 2020-2023 рр. спостерігається постійне зростання загальних обсягів наданих

кредитів «5-7-9%». Обсяги нових виданих кредитів щомісяця перевищували повернення старих.

За актуальними даними, оприлюдненими Фондом розвитку підприємництва (ФРП), загальна сума підписаних кредитних договорів виросла до 276,9 млрд грн станом на 19.02.2024р. При цьому поточна заборгованість позичальників за пільговими кредитами на початку 2024 року становила 126,8 млрд грн [3].

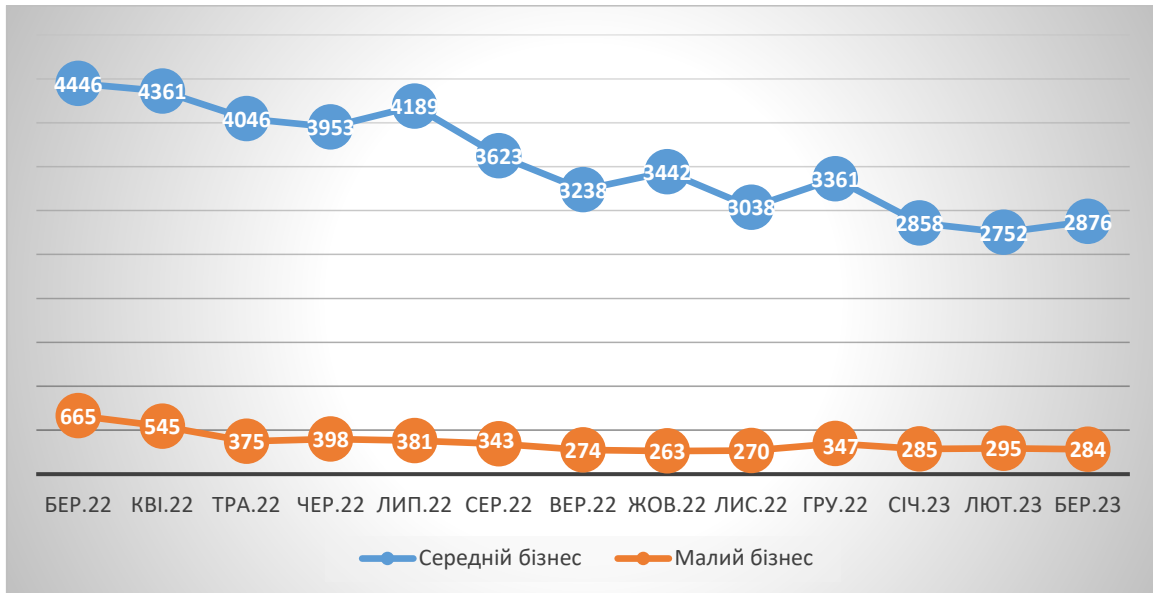
Протягом останніх кількох років економіка України пережила низку турбулентних подій та негативних змін. Як і в інших галузях, банківський сектор на початку війни працював у ситуації невизначеності. У перші тижні війни всі кредитні операції для населення та малого та середнього бізнесу (короткострокове та довгострокове кредитування, а також кредитні ліміти для фізичних та юридичних осіб) були призупинені. Проте після першого шоку з'явилося усвідомлення необхідності працювати над підтримкою бізнесу та запобіганням галопуючого економічного занепаду. Тому, через декілька тижнів банки почали повертатися до звичайного режиму роботи, але з урахуванням нових обставин. Умови кредитування стали більш жорсткими. В порівнянні з передвоєнним періодом, середні підприємства поступово збільшують свої можливості з фінансування завдяки банківським кредитам

Тому проведемо оцінювання динаміки кредитування МСБ в Україні з моменту початку війни (рис.4).

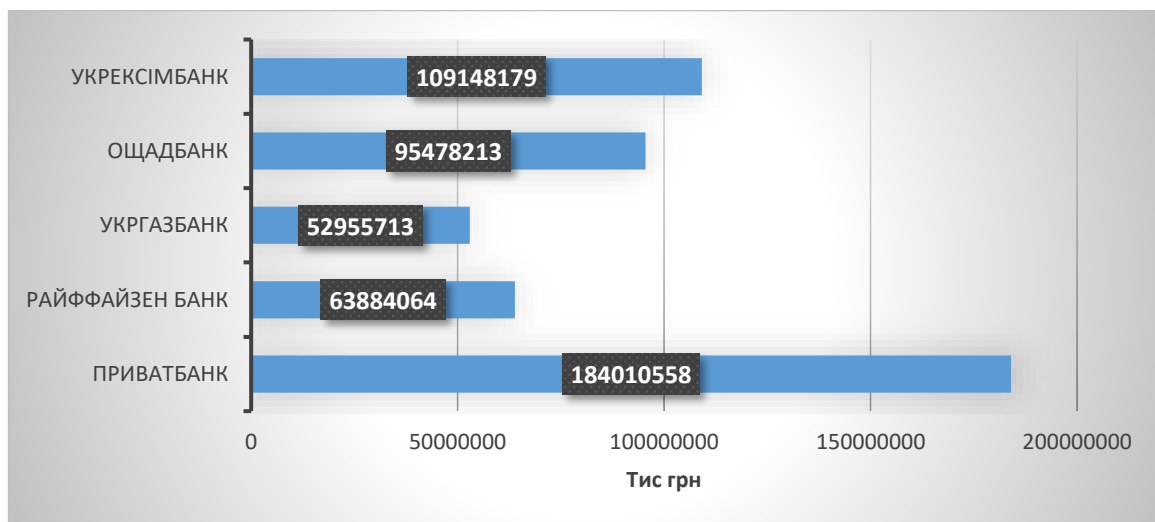

Рис.3. Динаміка кредитування за Програмою 5-7-9, 2020-2023, млрд грн

*Сформовано автором за джерелом [3].

Рис. 4. Розмір кредитування комерційними банками України МСБ за їх розміром від початку війни., млн грн
 *Сформовано автором за джерелом [4].

Рис.5. Топ-5 найбільших банків, що надали кредити юридичним особам протягом 2022 р., тис. грн
 *Сформовано автором за джерелом [5].

Таблиця 2

Кредитування МСБ

Роки	Суб'єкти середнього бізнесу			Суб'єкти малого бізнесу		
	Усього:	Національна валюта	Іноземна валюта	Усього:	Національна валюта	Іноземна валюта
2019	1 314	812	501	1 759	1 059	70
2020	1 607	1 171	436	1 320	895	425
2021	2 921	2 628	293	1 522	657	865
2022	3 695	2 396	1 298	417	368	50

*Сформовано автором за джерелом [6]

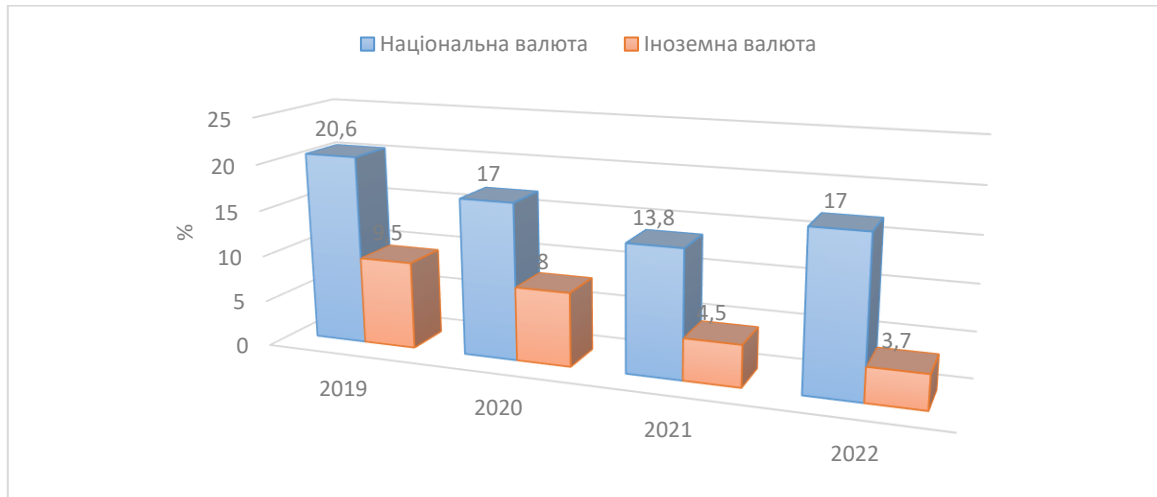

Рис.6. Динаміка відсоткових ставок за якими отримували кредити суб'єкти середнього підприємництва

*Сформовано автором за джерелом [6]

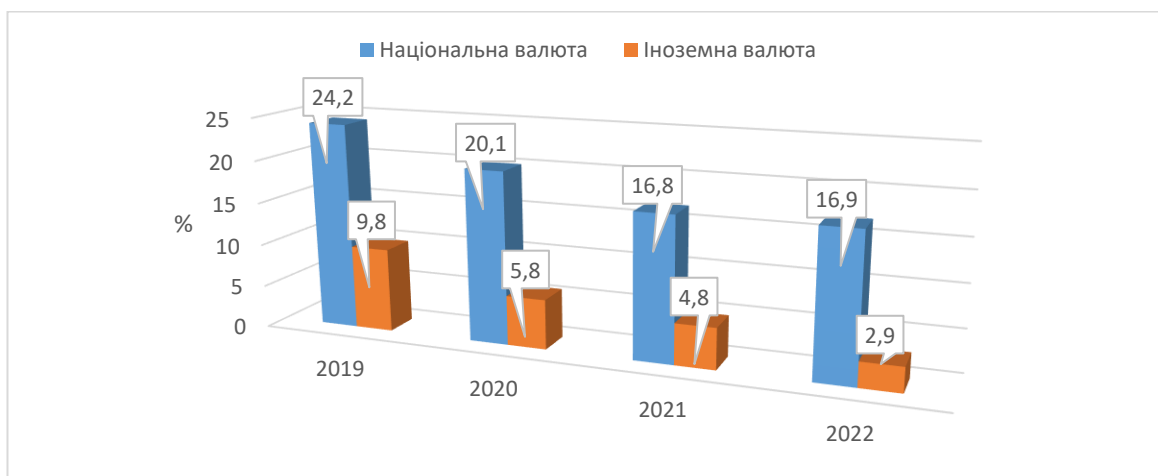

Рис.7. Динаміка відсоткових ставок за якими отримували кредити суб'єкти малого підприємництва

*Сформовано автором за джерелом [6]

Як показує аналіз, з початку війни показники кредитування комерційними банками усіх типів підприємств істотно скоротилися.

За рік повномасштабної війни обсяг кредитування середнього підприємництва скоротився у 1,5 рази. У березні 2022 року цей показник становив 4 446 млн грн, проте станом на 03.23 р. скоротився до 2876, тобто на 1570 млн грн в абсолютному вимірі.

Кредитування малого бізнесу теж має негативну тенденцію до зменшення. У лютому 2023 року обсяг кредитування малого бізнесу становив 284 млн грн, що на 381 млн грн менше, порівняно з аналогічним періодом 2022 року. Тобто показник зменшився у 2,3 рази.

Загальна тенденція свідчить про зменшення доступу бізнесу до кредитних

ресурсів комерційних банків, навіть з урахуванням того, що частина підприємств усіх типів припинила своє функціонування через бойові дії на території, де вони розміщені. Це скорочення можливостей з фінансування операційної діяльності малого та середнього бізнесу має негативний вплив на їхню платоспроможність.

Розглянемо топ-5 найбільших вітчизняних банків, які прокредитували середній бізнес в Україні протягом 2022 року (рис.5.).

За даними рис.5, бачимо, що найбільшу частку кредитів для юридичних осіб країни надав АТ КБ «ПриватБанк» (184010558 тис. грн), на другому місці по видачі кредитів, знаходиться АТ «Укркресімбанк» (109148179 тис. грн).

У 2022 році підприємства середнього бізнесу отримали більше кредитних ресурсів порівняно з 2021 роком на загальну суму 774 мільйони гривень (при цьому збільшилося кредитування як в національній, так і в іноземній валюті, хоча до цього року кредитування в іноземній валюті зменшувалося) (табл.2).

При аналізі кредитування суб'єктів малого бізнесу порівняно з попередніми роками, можна зауважити, що обсяг банківського кредитування скоротився більш ніж утричі, порівняно з 2021 роком, загалом на суму 1 105 мільйонів гривень.

Проведемо аналіз відсоткових ставок за якими отримували кредитні ресурси МСБ (рис.6-7).

Відсоткова ставка в національній валюті для суб'єктів середнього бізнесу зменшилась протягом 2020-2022 року, проте спостерігається зростання з 13,8% у 2021 році до 17% у 2022 році, що означає повернення до рівня, зафіксованого у 2020 році. Для іноземної валюти, ставка знизилася з 5% у 2019 році до 3,7% у 2022, але ці кредити недоступні для малих та середніх підприємств. Щодо малих підприємств, відсоткові ставки у національній валюті мали тенденцію до зменшення протягом аналізованого періоду на 7,3%, досягнувши у 2022 році рівня 16,9%, проте отримання кредитів для малих підприємств залишається надалі дуже проблематичним.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Протягом останніх кількох років підприємства малого та середнього бізнесу стикалися з недостатністю фінансових ресурсів та обмеженим доступом до банківського кредитування. Однак, незважаючи на труднощі, пов'язані з їхнім функціонуванням, малі та середні підприємства мають значні переваги та можливості. Завдяки своїй гнучкості та здатності швидко реагувати на динамічні зміни як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі, а також на зміни в потребах споживачів, вони змогли оперативніше переорієнтуватися та зберегти підприємства в умовах війни.

Наразі потрібно встановити тісне партнерство між підприємствами, банками та державою, яка може виступати гарантом багатьох програм та угод. Для росту та розвитку малого та середнього бізнесу кредитування є незамінним. Кредитування має позитивний вплив на розвиток малого та середнього бізнесу під час війни з таких причин:

Це забезпечення фінансових ресурсів, які дозволять підприємствам отримати необхідні кошти не лише для розвитку виробництва, запуску нових продуктів чи послуг, придбання обладнання та збільшення обсягів виробництва, а й для збереження існуючого виробництва та робочих місць.

Кредитування сприятиме можливості модернізації технологічних процесів, підвищенню якості продукції та впровадженню інновацій, що підвищить конкурентоспроможність підприємств малого та середнього бізнесу в умовах військового стану.

Кредитні кошти підтримуватимуть розвиток малого та середнього бізнесу, оскільки цей сектор є більш мобільним і гнучким у прийнятті управлінських рішень та реагуванні на зміну потреб споживачів, що може призвести до створення нових робочих місць та зниження безробіття.

Підтримка малого та середнього бізнесу у різних програмах спільно з банками допоможе сприяти економічному зростанню навіть у часи війни і відкрити нові можливості для цього сектору під час відновлення після завершення конфлікту.

Для поліпшення співпраці між банківською галуззю та МСБ з метою їх підтримки, як під час війни, так і під час подальшої відбудови України, необхідно звернути увагу на наступне:

В умовах невизначеності необхідно забезпечити доступ підприємцям до консультаційних послуг та освітніх програм з фінансового планування бізнесу та управління ним, оскільки більшість підприємств не має досвідчених фахівців у цій області.

Умови війни вимагають спрощення процедур кредитування, зменшення вимог до забезпечення та створення спеціалізованих регіональних банків для обслуговування МСБ (замість універсальних).

Для підтримки МСБ під час війни уряд повинен розширити обсяг надання гарантій на кредити та використовувати різні фінансові інструменти для підтримки фінансової стабільності МСБ.

Важливо використовувати досвід європейських програм кредитування та адаптувати їх до українських реалій,

враховуючи конкретні фактори зовнішнього і внутрішнього середовища.

Підприємства мають вкладати власні кошти разом із отриманим кредитом для кожної інвестиції, щоб показати свою готовність до ризику власними фінансовими ресурсами. Це підвищить віру банків у кредитоспроможність суб'єктів МСБ.

Література

1. Роїк О.Р. Фінансові інструменти підтримки діяльності підприємств в умовах війни в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 46. 2023. С.67-71. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/46_2023ua/14.pdf
2. Приступа Л.А., Блажієвська А.С. Кредитування як важлива форма фінансування малого та середнього бізнесу в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. № 34. 2023. С.48-54. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1814/1835>
3. Корнилюк А., Корнилюк Р. Державна програма підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%»: у пошуках оптимального дизайну. 2024. Вокс Україна. URL: <https://voxukraine.org/derzhavna-programa-pidtrymky-biznesu-dostupni-kredyty-5-7-9-u-poshukah-optymalnogo-dyzajnu>
4. Томчук, О., Трегубов, О., Андронік, О. Фінансові аспекти управління платоспроможністю малого та середнього бізнесу в умовах війни. *Економіка та суспільство*, (50). 2023 URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2395>
5. Химич І. Г., Винник Т. М., Тимошик Н. С. Аналіз кредитування бізнесу в умовах війни: державні програми підтримки. *Соціально-економічні проблеми і держава*. Вип. 1 (28). 2023. С. 30-41. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2023/23kihdpp.pdf>
6. Сопова С. Р. Кредитування малого та середнього бізнесу банками України : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» / наук. керівник Т. І. Батракова. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 109 с. URL.: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/17486>

References

1. Roik O.R. (2023). Finansovi instrumenti pidtrymky diyalnosti pidpriyemstv v umovakh viyni v Ukraini. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu- Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. Issue 46, 67-71. Retrieved from: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/46_2023ua/14.pdf [in Ukrainian].
2. Prystupa L.A., Blazhiievskaya A.S. (2023). Kredytuvannya yak vazhlyva forma finansuvannya maloho ta serednoho biznesu v Ukraini. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Hraal nauky» - International scientific journal "Grail of Science"*, 34, 48-54. Retrieved from: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1814/1835> [in Ukrainian].
3. Kornyliuk A., Kornyliuk R. (2024). Derzhavna prohrama pidtrymky biznesu «Dostupni kredyty 5-7-9%»: u poshukakh optymalnogo dizainu. *Voks Ukraina- Vox Ukraine*. Retrieved from: <https://voxukraine.org/derzhavna-programa-pidtrymky-biznesu-dostupni-kredyty-5-7-9-u-poshukah-optymalnogo-dyzajnu> [in Ukrainian].
4. Tomchuk, O., Trehubov, O., Andronik, O. (2023). Finansovi aspekty upravlinnia platospromozhnosti maloho ta serednoho biznesu v umovakh viiny. *Ekonomika ta suspilstvo- Economy and society*, 50. Retrieved from: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2395> [in Ukrainian].
5. Khymych I. H., Vynnyk T. M., Tymoshyk N. S. (2023). Analiz kredytuvannya biznesu v umovakh viiny: derzhavni prohramy pidtrymky. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava- Socio-economic problems and the state*, 1 (28), 30-41. Retrieved from: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2023/23kihdpp.pdf> [in Ukrainian].
6. Sopova S. R. (2023). Kredytuvannya maloho ta serednoho biznesu bankamy Ukrainy: kvalifikatsiina robota mahistra spetsialnosti 072 «Finansy, bankivska sprava ta strakhuvannya» / nauk. kerivnyk T. I. Batrakova. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University, 109 s. Retrieved from: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/17486> [in Ukrainian].

Abstract**FOLTOVYCH Diana, BLASHCHUK-DEVYATKINA Nataliia**
Peculiarities of lending to small and medium-sized businesses in times of war

Lending to small and medium-sized businesses is a complex process that has its own characteristics and requires a careful approach. For such enterprises, it is important to have access to financial resources on favorable terms, but there are often restrictions and risks that must be taken into account. Also, small and medium-sized businesses may need not only financial support, but also management and development consulting. During the war, lending to small and medium-sized businesses becomes even more important and has its own characteristics. It becomes part of the economic mechanism, which is aimed at supporting domestic production, preserving jobs and the general economic development of the country in wartime conditions. In such conditions, lending to small and medium-sized businesses can aim not only to ensure their financial stability, but also to support the production of important goods and services for defense needs, as well as reconstruction after destruction. On the other hand, war is usually accompanied by economic hardship, which can lead to reduced credit resources and increased credit risks. It is therefore important that the government and financial institutions take steps to maintain the availability of credit for small and medium-sized enterprises during this difficult period.. The work describes the tools for supporting small and medium-sized businesses during the period of martial law in Ukraine. The advantages and disadvantages of bank lending for small and medium-sized businesses are determined. Based on this, the peculiarities of lending to small and medium-sized businesses in wartime conditions are highlighted. The general dynamics of lending volumes under the state program "Affordable loans 5-7-9%" were studied. An assessment of the dynamics of lending to small and medium-sized businesses in Ukraine since the beginning of the war has been carried out. The top-5 largest domestic banks that provided loans to medium-sized businesses in Ukraine during 2022 were considered. An analysis of crediting of small and medium-sized businesses in Ukraine during 2019-2022 was carried out, and a comparison of the interest rates at which they received credit resources during the analyzed period.

Key words: *lending, SMEs, business, interest rate, Available loans 5-7-9, lending by commercial banks, credit resources, credit.*

Стаття надійшла до редакції 24.05.2024 р.

Бібліографічний опис статті:

Фольтович Д. Р., Блашук-Дев'яткіна Н. З. Особливості кредитування малого та середнього бізнесу в умовах війни. *Innovation and Sustainability*. 2024. № 2. С. 82-91.

Foltovych D., Blashchuk-Devyatkina N. (2024) Peculiarities of lending to small and medium-sized businesses in times of war. *Innovation and Sustainability*, no. 2, pp. 82-91.

